১০.৩ ঃ ভাৰতবৰ্ষৰ অৰ্থনৈতিক পৰিকল্পনাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্যসমূহ (Main objectives of economic planning in India) ঃ উন্নয়নশীল দেশ হিচাপে ভাৰতবৰ্ষৰ বৈশিষ্ট্যৰ ভিত্তিত আমি অৰ্থনৈতিক পৰিকল্পনাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্যসমূহ আলোচনা কৰিব পাৰো। ভাৰতবৰ্ষত নিবনুৱা, দৰিদ্ৰতা আৰু আঞ্চলিক ভাৰসাম্যহীনতাৰ বহু পৰিমাণে বিস্তৃত, সেই কাৰণে স্বাধীনতাৰ পিছত অৰ্থনৈতিক পৰিকল্পনাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল উন্নয়নৰ গতি ক্ষিপ্ৰতৰ কৰি, দৰিদ্ৰতা, নিবনুৱা আৰু শিক্ষাৰ সমস্যা, গ্ৰামাঞ্চলৰ আঞ্চলিক বৈষম্য আদি দূৰীকৰণ কৰি সামাজিক ন্যায় প্ৰদান কৰাটো আছিল অন্যতম লক্ষ্য। ভাৰতবৰ্ষৰ অৰ্থনৈতিক পৰিকল্পনাৰ উল্লেখযোগ্য উদ্দেশ্যসমূহ তলত দিয়া ধৰণে উল্লেখ কৰিব পাৰি।

১। উচ্চ হাৰৰ অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন সাধন (Achiving high economic growth) ঃ প্ৰতিটো অৰ্থনৈতিক পৰিকল্পনাৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হ'ল বৰ্দ্ধিত হিচাপত আৰ্থিক উন্নয়ন সাধন কৰা আৰু প্ৰগতিৰ হাৰ নিৰ্ণয় কৰা। আৰ্থিক পৰিকল্পনাৰ অন্যতম হ'ল স্থিৰ উন্নয়ন সাধন আৰু আত্মনিৰ্ভৰশীলতা অৰ্জন। প্ৰথম পৰিকল্পনাত উন্নয়নৰ হাৰ নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছিল ২.১ শতাংশ। বিপৰীতে উন্নয়নৰ হাৰ হৈছিল ৩.৬ শতাংশ। স্বাভাৱিকতে এই সংশোধন কথা আছিল। দ্বিতীয় পৰিকল্পনাত উন্নয়নৰ হাৰ আছিল ৪.৫ শতাংশ। কিন্তু উন্নয়নৰ হাৰ বৃদ্ধি হৈ পৰিব বুলি আশা কৰাতকৈ কম অৰ্থাৎ [illegible] শতাংশ হৈছিল। তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ পৰিকল্পনাত ধাৰ্য কৰা আকাংক্ষিত হাৰৰ তুলনাত প্ৰকৃত আশানুৰূপ লাভ কৰিব পৰা নগৈছিল। এই দুয়োটা পৰিকল্পনাৰ আকাংক্ষিত হাৰ আছিল ক্ৰমে ৫.৬ আৰু ৫.৭ শতাংশ। কিন্তু প্ৰকৃত উন্নয়ন আছিল [illegible] আৰু [illegible] শতাংশহে। পঞ্চম, ষষ্ঠ আৰু সপ্তম পৰিকল্পনাত ধাৰ্য কৰা উন্নয়নৰ হাৰ আছিল ক্ৰমে ৪.৪ শতাংশ, ৫.২ শতাংশ আৰু ৫ শতাংশ। ইয়াৰ বিপৰীতে উন্নয়ন সাধন হৈছিল ক্ৰমে ৪.৮ শতাংশ ৫.৭ শতাংশ আৰু ৫.৬ শতাংশ, ৬ শতাংশ আৰু [illegible] শতাংশ ধাৰ্য কৰা হৈছিল। [illegible] উন্নয়নৰ হাৰ আছিল ক্ৰমে ৬.৫ শতাংশ ৮ শতাংশ আৰু ৯ শতাংশ ধাৰ্য কৰা হৈছিল। [illegible] উন্নয়নৰ হাৰ আছিল ক্ৰমে [illegible] শতাংশ [illegible] শতাংশ, ৮ শতাংশ আৰু ৮ শতাংশ। [illegible] পৰিকল্পনাত বছৰি শতকৰা

উন্নয়নৰ হাৰ ৯ৰ পৰা ৯.৫ শতাংশ ধাৰ্য কৰা হৈছে। এই পৰিকল্পনাসমূহৰ পৰা লক্ষ্য কৰিব পাৰি যে আৰ্থিক উন্নয়নৰ হাৰ বৃদ্ধি কৰি আত্মনিৰ্ভৰশীলতা অৰ্জন কৰাটো ভাৰতবৰ্ষৰ পাঁচবছৰীয়া পৰিকল্পনাৰ এক অন্যতম লক্ষ্য।

(২) অৰ্থনৈতিক স্বাবলম্বিতা অৰ্জন (Attainment of Economic Self Reliance) : পৰিকল্পনাৰ প্ৰথম বছৰৰ পৰাই দেখা যায় যে দেশখনে খাদ্যশস্য মূলধনী সামগ্ৰী, সম্পদ আৰু মূলধনৰ ক্ষেত্ৰত বিদেশী ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি চলিব লগা হৈছিল। তৃতীয় পৰিকল্পনাৰ সময়ৰ পৰা দেশখনে আৰ্থিক স্বাবলম্বিতা নিৰ্ধাৰণৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব দি আহিছিল। সেই সময়ৰ পৰা ভাৰতীয় অৰ্থনীতিত আত্মনিৰ্ভৰশীলতা অৰ্জন এক বিশেষ লক্ষ্য হিচাপে লোৱা হয়। চতুৰ্থ পৰিকল্পনাত পি এল ৪৮০ ধাৰাৰ অধীনৰ খাদ্যশস্য আমেৰিকাৰ পৰা আমদানি কৰা বন্ধ কৰি খাদ্যশস্য উৎপাদনত আত্মনিৰ্ভৰশীলতা অৰ্জনৰ চিন্তাচৰ্চা কৰা হৈছিল। ৰপ্তানিজাত দ্ৰব্যৰ উৎপাদন বৃদ্ধি আৰু আমদানিজাত সামগ্ৰিৰ বিকল্প উৎপাদন পদ্ধতিক বিশেষ গুৰুত্ব প্ৰদান কৰাৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হৈছিল। পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ পৰিকল্পনাত ৰপ্তানি বৃদ্ধি কাৰ্যকৰী কৰণৰ বাবে ৰপ্তানি আধুনিককৰণৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। সপ্তম পৰিকল্পনাত একে উদ্দেশ্যত আমদানি-ৰপ্তানিৰ এক নতুন নীতিৰ প্ৰয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰি আমদানি নীতি প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। সেই সময়ত খাৰুৱা তেলৰ ক্ষেত্ৰত স্ব-নিৰ্ভৰশীলতা অৰ্জন সম্ভৱ নোহোৱাৰ বাবে অৱশ্যে বৈদেশিক ঋণৰ বোজাৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হৈ গৈ আছিল। সেই কাৰণে অষ্টম, নৱম আৰু দশম পৰিকল্পনাত নতুন বাণিজ্য নীতি প্ৰস্তুত, মুক্ত অৰ্থনীতিৰ প্ৰয়োগ, বৈদেশিক মূলধন সংগ্ৰহ, আৰ্থিক আত্মনিৰ্ভৰশীলতা অৰ্জন, উদ্যোগৰ সম্প্ৰসাৰণ আদি বিভিন্ন কৌশল সামগ্ৰিক পৰিকল্পনাবোৰত লোৱা হৈছিল।

(৩) নিবনুৱা সমস্যা সমাধান (Removal of Unemployment) : আমাৰ দেশখনৰ প্ৰতিটো পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত নিবনুৱা সমস্যা লাঘব কৰাৰ লক্ষ্য বান্ধি লোৱা চকুত পৰে। অৱশ্যে পঞ্চম বাৰ্ষিক পৰিকল্পনালৈকে এই সমস্যাই বিশেষ গুৰুত্ব পোৱা নাছিল। ১৯৭৮-৮৩ চনৰ সময়সীমাত তদানীন্তন Janata Government এ গ্ৰহণ কৰা পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাতহে উচ্চ অৰ্থনৈতিক হাৰ নিৰ্ধাৰণ আৰু নিবনুৱা সমস্যা সমাধানৰ এক আঁচনিমূলক ব্যৱস্থাৰ মূল্যায়ণ হয়। ষষ্ঠ পৰিকল্পনাৰ প্ৰাক্‌কালত দেশখনত নিবনুৱা সংখ্যা আছিল প্ৰায় ১২ নিযুত। ১৯৮০-৮৫ চনত এই পৰিমাণ হয় ৪৬ নিযুত। সপ্তম পৰিকল্পনাতো ৪০ নিযুত লোক কৰ্মসংস্থাপনহীন হয়। ১৯৯০-৯১ চনৰ সময়খিনিত নিবনুৱা জনসংখ্যাৰ পৰিমাণ ২০ নিযুত হৈছিল। ২০০০ চনত এই সংখ্যা ৪৫ নিযুতলৈ বৃদ্ধি পায়। ২০১০-১১ চনত সমগ্ৰ দেশত নিবনুৱা আৰু প্ৰব্ৰজিত জনসংখ্যাৰ এক হিচাব ধৰিলে প্ৰায় ৬০ নিযুতবো বেছি হ'ব। নিবনুৱা সমস্যা সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত ষষ্ঠ পৰিকল্পনাৰ পৰাই কিছুমান আঁচনি গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। এইবোৰৰ ভিতৰত সংহত গ্ৰাম্য উন্নয়ন আঁচনি, ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ আঁচনি, ন্যূনতম প্ৰয়োজনীয় আঁচনি, ডাইৰী উন্নয়ন প্ৰকল্প, গ্ৰামীণ ক্ষুদ্ৰ উদ্যোগ আঁচনি, গ্ৰাম্য অঞ্চলিক স্ব-নিযুক্তি প্ৰশিক্ষণ আঁচনি আদি প্ৰধান। এই আঁচনিসমূহ দ্বাদশ পৰিকল্পনাতো কাৰ্যকৰী হৈ আছে।

(৪) আয়ৰ অসমতা (Reduction of inequality in Income) : প্ৰতিটো পৰিকল্পনাতেই ব্যক্তিগত আৰু আঞ্চলিক আয়ৰ বৈষম্য হ্ৰাসকৰণত অধিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰি অহা হৈছে। অৱশ্যে এই সমস্যাটোৱে অগ্ৰাধিকাৰ ভিত্তিত যোগ্য স্থান লাভ কৰা নাই। আয়ৰ বৈষম্য দূৰীকৰণৰ প্ৰচেষ্টা প্ৰশমন কৰাৰ বাবে চতুৰ্থ পৰিকল্পনাত নীতি গ্ৰহণ কৰা হয়। পঞ্চম, ষষ্ঠ আৰু সপ্তম পৰিকল্পনাত আয়ৰ বৈষম্য ৰোধ কৰিবলৈ বিভিন্ন ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। অষ্টম পৰিকল্পনাত আয়ৰ বৈষম্য ৰোধ কৰিবলৈ বিভিন্ন ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। অষ্টম পৰিকল্পনাত দৰিদ্ৰতা দূৰীকৰণ আৰু আয়ৰ বৈষম্য ৰোধত বিশেষ গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হৈছিল। ইয়াৰ ভিতৰত পঞ্চম পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাৰ গৰিবী হটাও আঁচনি, সপ্তম

Scanned with CamScanner

পৰিকল্পনাৰ ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ আঁচনি, গ্ৰামীণ প্ৰশিক্ষণ প্ৰযুক্তি আঁচনি, নিয়োগ নিশ্চয়তাৰ আঁচনি, সংহত গ্ৰাম্য উন্নয়ন আঁচনি আৰু অতি শেহতীয়াভাৱে জৱাহৰ ৰোজগাৰ আঁচনি আদি উল্লেখযোগ্য।

(৫) পূৰ্ণ নিয়োগ অৱস্থা লাভ (Attainment of full employment) : বৰ্দ্ধিত নিবনুৱা সমস্যা হ্ৰাস কৰাৰ বাবে ভাৰতবৰ্ষৰ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত কৰ্মসংস্থান সৃষ্টিৰ প্ৰচেষ্টা প্ৰতিটো পৰিকল্পনা লোৱা দেখা যায়। চতুৰ্থ পৰিকল্পনাৰ আগলৈকে অৱশ্যে এই সমস্যাৰ ওপৰত বৰ বেছি গুৰুত্ব দিয়া হোৱা নাছিল। পঞ্চম, ষষ্ঠ, সপ্তম আৰু অষ্টম পৰিকল্পনাত নিয়োগ বা কৰ্মসংস্থাপনত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হয়। নৱম, দশম আৰু একাদশ পৰিকল্পনাত এই দিশটোত যথেষ্ট গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হৈছে।

(৬) দৰিদ্ৰতা দূৰীকৰণ (Removal of poperty) : দৰিদ্ৰতা দূৰীকৰণৰ প্ৰথম প্ৰচেষ্টা লোৱা হয় পঞ্চম পৰিকল্পনা সময়ৰ পৰা। তেতিয়াৰ পৰা প্ৰতিটো পৰিকল্পনাতেই দৰিদ্ৰতা দূৰীকৰণ ব্যৱস্থা অন্তৰ্ভুক্ত হৈ আহিছে। পঞ্চম, ষষ্ঠ, সপ্তম আৰু অষ্টম পঞ্চ বাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত দৰিদ্ৰতা দূৰীকৰণৰ বাবে কিছুমান বিশেষ ব্যৱস্থা লোৱা হৈছিল। ঠিক তেনেকৈ নৱম, দশম আৰু একাদশ পৰিকল্পনাতো ইন্দিৰা আৱাস যোজনা, মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ আঁচনি, জৱাহৰ ৰোজগাৰ যোজনা, কামৰ বিনিময়ৰ খাদ্য আঁচনি, খাদ্য নিৰাপত্তা আঁচনি, নিয়োগ নিশ্চিতকৰণ আঁচনি আদিৰ সহায়ত দৰিদ্ৰতা নিবাৰণৰ ভালেমান ব্যৱস্থা অবিৰত গতিত কাৰ্যকৰীকৰণত বিশেষ গুৰুত্ব দি অহা হৈছে।

Scanned with CamScanner